

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th September - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

MILLIY URF-ODATLAR VA QADRIYATLARNING MA'NAVIY MADANIYATNING SHAKLLANISHIDA O'RNI

Muxamedova Sharofatjon Muxammadaliyevna

BuxDPI Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Shaxs kamolotini manaviyatsiz, ma'naviy madaniy merossiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ma'naviyat rivojini esa kishilik jamiyatining olg'a intilishisiz anglab bo'lmaydi. Biri ikkinchisiga chambarchas bog'liqdir. Buning uchun esa ijtimoiy jarayonlarda har bir inson faol bo'lishi lozim. Haqiqiy barkamol inson o'z manfaatini xalq manfaatidan yuqori qo'ymaydi, hamisha elga g'amxo'r bo'ladi. Insondagi barcha fazilatlar, qadriyatlari o'z-o'zidan shakllanmaydi, aksincha, kishilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda namoyon bo'ladi. Odamlar tabiatan turlicha bo'lishi mumkin, shundaylari borki, qalbi misli daryodek keng, buloq suvidek musaffo, sahovatli, muruvvatli, odamoxun, kek nimaligini bilmaydi. Chunki uni o'rab olgan muhit shunday yaxshi hislatlarga ega bo'lgan. Yana shunday toifadagi odamlar ham borki, ularda xudbinlik, faqat o'z manfaatini ko'zlash, pand berish, kek saqlash ham bo'ladi. Bundaylar ma'naviy qashshoq insonlar hisoblanadi. Ma'naviy etuk insonlarni tarbiyalash xususida I.A.Karimov shunday degan edi: "Barkamol insonni voyaga etkazish uchun eng avvalo oila, mahalla, jamiyat va davlatning uzviy hamkorligini yuqori pog'onaga ko'tarish lozim. Oila - jamiyat asosi, mahalla - milliy qadriyatlar beshigi. Ahil xonadonda, ma'rifatli mahallada, insonparvar jamiyatda zuqqo yigitlar, oqila qizlar, umr bo'yi elim deb yonib yashaydigan komil farzandlar ulg'ayadi"[1].

Ma'naviyatni, axloq, odob, insonparvarlik, ezgulik, mehr-muruvvat kabi insoniy fazilatlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ma'naviyatning bosh xususiyati va vazifalari shaxsda insonparvarlikni, millatparvarlikni, vatanparvarlikni, ezgulik va fidoyilik kabi axloqiy normalarni shakllantirishdir.

Odob axloq, insonparvarlik Sharq ilmi va falsafasida, jamiyat va davlatni boshqarishda asosiy mezon bo'lib kelgan. Konfutsiylik ta'limotini o'rgangan olim V.Alimasov bu xususda shunday yozadi: "Konfutsiylikda jamiyat va davlatni boshqarish inson (podshoh, hukmdor, amaldor)ning o'zini-o'zi axloqiy-ma'naviy tarbiyalashiga, takomillashtirishiga bog'liq degan gumanistik g'oya, yondashuv ilgari suriladi. Ijtimoiy-siyosiy institutlarni emas, aynan insonni takomillashtirish masalasi izlanishlar markaziga qo'yiladi"[2].

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th September - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Yaxshi xulq, axloq, odob, ezgulik va insonparvarlik haqida «Avesto»da, Forobiy, al-Buxoriy, al-Termiziy, Ibn-Sino, Beruniy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yassaviy, Xusayin voiz Koshifiy, Alisher Navoiy, Bobur, So‘fi Olloyor, Mashrab, Abdulla Avloniy asarlarida qimmatli fikrlar uchraydi. Ularning ilmiy-nazariy qimmatini tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan va yuksak baholangan.[3]

Jamiyatning ma’naviy taraqqiyot jarayoni **birinchidan**, xalqimiz, millatimiz yaratgan ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni, merosni o‘zlashtirishga; **ikkinchidan**, shaxsni insoniy fazilatlarini namoyon etishga, jamiyatda insonparvarlikni mustahkamlashda uchraydi. Shu tariqa ma’naviy taraqqiyot jarayonining o‘zi ma’naviy-axloqiy fazilatlar, insonparvarlik tarzida namoyon bo‘ladi. Bu esa uni, ya’ni ma’naviy taraqqiyot jarayonini umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg‘unlashishga olib keladi. “Biz, - deydi I.A.Karimov, - milliy madaniyatning o‘ziga xosligini tiklash va rivojlantirishga katta e’tibor berar ekanmiz, milliy yuksalish va milliy taraqqiyot jarayoni jahon madaniyati g‘oyalaridan, umuminsoniy qadriyatlardan uzilmasligini nazarda tutamiz. O‘zbek xalqining tarixi va madaniyati umumbashariy sivilizatsiyaning tarkibiy va ajralmas qismidir”. [4] Demak, jamiyatning ma’naviy taraqqiyoti axloqiylik, insonparvarlik fazilatlarini namoyon qilish va jamiyatda ularni qaror toptirish orqali milliy va umuminsoniy taraqqiyotda uzviylikni, uyg‘unlikni, integratsiyalashni ta’minlaydi. Eng muhimi, u shaxsdagi eng ezgu, eng olijanob axloqiy-ma’naviy xislatlarni namoyon qilishga va rivojlantirishga imkon beradi.

Jamiyatning ma’naviy taraqqiyot, shaxsning ma’naviy dunyosi va shakllanishi kabi murakkab, ba’zan ziddiyatli kechadigan, har doim ham bir mezon, me’yorlar bilan o‘lchanavermaydigan hodisalardir. Uning namoyon bo‘lishi va shakllanishi har doim ham shaxsning, hatto ijtimoiy muhitning ham ixtiyoriga bog‘liq bo‘lavermaydi.

Har bir xalqning urf-odati, qadriyatlari mavjudki, ana shu xalqning ma’naviy omili bo‘lib xizmat qiladi. Jumlanadn, o‘zining boy tarixiga ega bo‘lgan xalqimizning ham o‘ziga xos urf-odati, qadriyatlari milliy mentaliteti doirasida shakllangan bo‘lib, asrlar davomida ma’naviy qadriyat sifatida avlodlardan avlodga o‘tib keladi. Buni biz oilada mavjud bo‘lgan tarbiyaviy ko‘rinishlarda kuzatishimiz mumkin. Bugungi kunimizda ham o‘zining yangicha ko‘rinishlarida namoyon bo‘lmoqda.

Bu xususda Yurtboshimiz shunday degan edi: “... Kelajak bugundan boshlanadi. Hozir tarbiya masalasiga e’tibor berilmasa, kelajak boy beriladi. Tarbiyadan hech

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th September - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

narsani ayamaymiz. Ma'naviy va axloqiy poklanish iymon, insof, diyonat, or-nomus, mehr-oqibat va shu kabi chinakam insoniy fazilatlar o'z-o'zidan kelmaydi. Hammasining zamirida tarbiya yotadi". Bugungi yoshlarni buzg'unchi g'oyalardan himoyalash ana shu tarbiyaning markaziy muammosiga aylanadi. Bu borada ota-bobolarimizdan bizga tarbiyaviy meros bo'lib kelgan urf-odatlarimiz, qadriyatlarimizni o'rnini alohida ta'kidlash zarurdir. SHarqona milliy qadriyatlarimizdan biri farzandlarning ota-onaga mehribon bo'lishi, ularning barcha aytgan gaplarini so'zsiz bajarishdir.

Hayotda shunday insonlar ham uchrab turadiki, farzandlarini kechayu-kunduz mehnat qilib boqib, voyaga etkazib, uyli-joyli qilishadi-yu, vaqti kelsa noqobil farzandlar ota-onani boqishga qurbi etmay qoladilar. Bu esa oilada ma'naviy muhitni yaxshi yo'lga qo'yilmaganligini, farzandda yoshligidan bilim olib hunar o'rganishga, mehnat qilib o'zini, oilasini, bola-chaqasini boqib, farzandning ota-onaga, qarindosh urug'lariga nisbatan bo'ladigan hurmat-izzat kabi insoniylik tuyg'ulari shakllantirilmaganligidan dalolat beradi. Qanday bo'lmasin farzand tarbiyasida urf-odatlar, milliy qadriyatlarga amal qilgan holda tarbiyaviy yondoshish taqazo etiladi. Xalqimizda "ekkaningni o'rasan" degan naql bor. Ota-ona tarbiya jarayonida farzandlari qalbiga qanday urug' ekkan bo'lsa, keyinchalik achchiq yoki chuchuk mevalarni o'zlari tatishadi. Ota-ona, farzandlar o'rtasidagi ishonch, hurmatga asoslangan munosabatlar – oila mustahkamligining yana bir ko'rinishidir. Darhaqiqat, milliy va diniy qadriyatlarining axloqiy, huquqiy jihatlarini mustahkamlash komil insonni shakllantirishga, fuqarolik jamiyatini yaratishga xizmat qiladi. Haqiqatan ham, har bir xalqning tarixiy shakllangan va hayot sinovlaridan o'tgan o'ziga xos betakror meroslari mavjuddir. Ma'naviy meros, milliy va diniy qadriyatlar ijtimoiy hayotda, shaxs ma'naviy kamolotida o'z o'rnini topib, **birinchidan**, o'tgan avlodlar yaratgan meros sifatida etib kelgan; **ikkinchidan**, ma'naviy meros ilm, fan, kashfiyotlar asosida boyib borgan; **uchinchidan**, diniy qadriyatlar muqaddas kitoblarga asoslangan targ'ibot orqali kishilar ongi va dunyoqarashiga o'rnashib avloddan-avlodga o'tib kelgan.

Tadqiqotimizning birinchi bobi «Shaxs ma'naviy madaniyati shakllanishining nazariy-metodologik asoslari» deb nomlangan bo'lib, unda ma'naviy madaniyatining shakllanish jarayoni murakkab ijtimoiy hodisa sifatida milliy, diniy, tarixiy, axloqiy va huquqiy omillar bilan uzviy bog'liqligi va shu ma'noda, milliy va diniy qadriyatlar nafaqat xalqimizning tarixiy-ma'naviy merosi balki, barkamol

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th September - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

shaxsni tarbiyalash va shakllantirishning muhimi omillari hisoblanishi haqida ilmiy-nazariy asoslari yoritilgan.

Har qanday shaxsda ma'naviyatning shakllanishi moddiy va ma'naviy ehtiyojlari bilan bog'liq holda amalga oshadi. O'z navbatida shaxsning ma'naviy ehtiyojlari uning milliy, diniy, g'oyaviy-mafkuraviy jihatdan tarbiyalanganligi bilan uzviy bog'liq. SHu bilan birgalikda moddiy ehtiyoj esa kishilarning turmush tarzi uchun zarur bo'lgan moddiy ne'matlar bilan bog'liq. SHu ma'noda inson ma'naviy madaniyatining shakllanish jarayoni moddiy va ma'naviy ehtiyojlarning uyg'unlashib borishida yaqqol namoyon bo'ladi. Ma'naviyatning shakllanish jarayoni insoniyat butun tarixi davomida qo'lga kiritgan fan, madaniyat, ta'lim, axloqiy, estetik, siyosiy, huquqiy munosabatlar va boyliklarga asoslanadi. Shaxs ma'naviy madaniyatini shakllantirish bugungi global tahlikali zamaonda turli ommaviy madaniyatlar tasis etib turgan zamonda izchil va muntazam tadqiq etishni va rivojlantirishni taqozo etmoqda.

Adabiyotlar

1. Каримов И.А. Давлат, жамият, оила ва ёшлар тарбияси муаммолари. - Т.: Ўзбекистон“, 1997, 3-бет.
2. Алимасов В. Конфуцийлик ва Шарқ давлатчилиги.-Т.: Фалсафа ва ҳуқуқ институт нашр. 2006, 53 -бет.
3. Ўзбек педагогикаси антологияси (икки жилдли). I-жилд.-Т.: “Ўқитувчи”, 1995;
4. Жумабоев Й. Ўзбекистонда фалсафа ва ахлоқий фикрлар тараққиёти тарихидан. -Т.: “Ўқитувчи”, 1997;
5. Бобоев Ҳ., Ҳасанов С. «Авесто»-маънавиятимиз сарчашмаси.-Т.: “Адолат”, 2001 ва бошқалар.
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг ЮНЕСКО ижроия кенгаши сессиясининг 155-яқунловчи мажлисида сўзлаган нутқи // Халқ сўзи, 1998 йил 7 ноябрь.
7. Ramazonov, J. J. (2021). The role of self-governance in providing personal perfection. Scientific progress, 2(2), 1075-1078.
8. Ramazonov, J., & Xomidov, M. (2024). Milliy qadriyatlar asosida shaxs ma'naviy kamoloti shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 3(1), 200-202.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th September - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

9.Рамазонов, Ж. Ж. (2020). ОИЛАВИЙ ҚАДРИЯТЛАР
ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВИНИНГ ИЖТИМОЙ ПСИХОЛОГИК
ХУСУСИЯТЛАРИ. In Эффективность применения инновационных
технологий и техники в сельском и водном хозяйстве (pp. 594-596).

E- Conference Series

Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

